

北京大学东方语言文学系教材

蒙古语
基础教程
III

МОНГОЛ ХЭЛ
СУРАХ БИЧИГ

巴特尔 编著

北京大学出版社

数据加载失败，请稍后重试！

北京大学东方语言文学系教材

蒙古语基础教程

Ⅲ

МОНГОЛ ХЭЛ СУРАХ БИЧИГ

巴特尔 编著

北京人民教育出版社

数据加载失败，请稍后重试！

ЗОХИОГЧИЙН ҮГ

Бээжингийн их сургуулийн Дорно дахины хэл зохиолын факультетын монгол хэл зохиолын тэнхим олон төрлийн сурах бичиг найруулж хэрэглэсээр ирсэн боловч, янз бүрийн шалтгаанаас болж одоо болтол албан ёсоор хэвлэгдэж эмжаагүй байсан билээ.

1979-80 оны хичээлийн жилийн эхний хагасаас эхлэн тус тэнхим монгол хэлний иж бүрэн сурах бичигтэй болох чиглэлээр ажиллаж, эдүүгээ 1-2 дугаар ангид үзэх монгол хэлний сурах бичгийг хэвлүүлж байна.

Хэвлүүлж байгаа энэхүү сурах бичиг нь кирилл үсгээр монгол хэл сурдаг их сургуулийн 2-р ангийн оюутнуудад зориулагдав. 1-р ангид монгол хэлний авиа зүй, хэл зүйг үзсэн суурин дээр цаашид хичээлийн хэрэглэгдэхүүнээр гол дамжлага болгож, монгол үгийн сангаа өргөжүүлэн нэмэгдүүлж, улмаар сонсох, ярих, бичих, унших, орчуулах чадвартай болохын үндсэн суурийг тавихад тус сурах бичгийн гол зорилт оршино.

Тус сурах бичгийг 3-р дэвтэр, 4-р дэвтэр болгож найруулсан нь хичээлийн жилийн улирал бүрд нэг дэвтэр, долоо хоног бүрд нэг хичээл үзэхээр тооцоолсных юм.

3-р дэвтэрт 1-18 дугаар хичээл, 8 унших зүйл, 800 гаруй шинэ үг багтаасан юм.

4-р дэвтэрт 1-18 дугаар хичээл, 10 унших зүйл, 700 гаруй шинэ үг багтаасан байх юм.

Хичээл бүрд унших сэдэв ба шинэ үг, холбоо үг, хэллэг хичээлд тайлбар болон дасгал, даалгавар оруулав.

Сурах бичгийг найруулан зохиоходоо бид Монгол улсад зохиогдон хэвлэгдсэн ном, зохиолыг гол болгож, унших зүйл нь хялбархан бөгөөд хүүрнэн өгүүлсэн бичиг зохиол байхыг голчлов. Энэ нь хэлний цэвэр бөгөөд хэрэгцээт шинжийг хангахад илүү сайнтай байдаг. Хичээлийн унших сэдэв нь богинохон, 300-600-гаад үгтэй, үг, өгүүлбэр нь энгийн ойлгомжтой байхыг чухалчлав. Энэ нь сурч эзэмшихэд дөхөм үзүүлдэг.

Энэхүү сурах бичгийг найруулан зохиоход үнэтэй санал зөвлөмжөө өгсөн багш нар болон мэргэжилтэн нарт баярлан талархаж байна! Бээжингийн их сургуулийн дэргэдэх хэвлэлийн газрын өгөөмөр их дэмжлэгт баяр талархлаа дэвшүүлж байна! Тус сурах бичгийг хянан засварласан Ши Багшид чин сэтгэлээсээ баярлан талархаж байна!

Зохиогчийн мэдлэг мөхөс, туршлага дутуу дудьмаг учраас алдаа мадагтай зүйл байгааг засан залруулж түүмжлэхийг чин үнэнчээр хүсэмжилмүү.

1991 оны 12-р сар

Зохиогч

ГАРЧИГ

Зохиогчийн үг	1
Нэгдүгээр хичээл Энх тайвны тагтаа.....	1
Хоёрдугаар хичээл Лениний номын сан.....	10
Гуравдугаар хичээл Зуны амралт.....	22
Дөрөвдүгээр хичээл Биеэ яаж чийрэгжүүлэх вэ?.....	33
Тавдугаар хичээл Ойжуулсан нь.....	42
Зургаадугаар хичээл Эрдмээр биеэ чимье.....	52
Долоодугаар хичээл Маргааны учир.....	64
Наймдугаар хичээл Аж үйлдвар.....	75
Есдүгээр хичээл Метро.....	87
Арвандугаар хичээл Эрэлхэг охин.....	100
Арван нэгдүгээр хичээл Манаач өвөөгийн үг.....	115
Арван хоёрдугаар хичээл Хүн яах гэж хөдөлмөрлөдөг вэ?.....	124
Арван гуравдугаар хичээл Энхтүвшин.....	136
Арван дөрөвдүгээр хичээл Дугуйтай жаал.....	147
Арван тавдугаар хичээл Дуут дохиотой хот.....	157
Арван зургаадугаар хичээл Сургамж.....	168
Арван долоодугаар хичээл Хүнийг хүндэтгэх ёс.....	179
Арван наймдүгээр хичээл Гэрэлт хүү.....	194
Уншлага	205

Нэг	Зун	206
Хоёр	Намрын ажил.....	209
Гурав	Мичуриний цэцэрлэг	211
Дөрөв	Дэлгүүрийн касс.....	213
Тав	Даргынхаа нүдэн дээр.....	218
Зургаа	Жаал фото зурагч.....	224
Долоо	Хамгийн үнэтэй бэлэг.....	228
Найм	Киото хотын мэлхий,Осако хотын мэлхий хоёр.....	236
Үгийн сан		241
Тодорхойлох зүйл	242
Үгийн жагсаалт.....		243

НЭГДҮГЭЭР ХИЧЭЭЛ

ЭНХ ТАЙВНЫ ТАГТАА

Энхийг ойр зуур хургаа хариулахад тагтаа нь дагаж нисээд хамт эргэж ирдэг болов. Тагтаа нь зарим өдөр бүр хоя нисээд явчдаг боловч орой буцаж ирээд Энхийн бэлтгэж өгсөн будааг иддэг байв. Энэ тагтаа Энхэд бүр их дасаж түүнийг орхиж чадахаа больжээ.

— Ямар учраас ард түмэн тагтааг хайрлан үздэг юм бэ?

— Тагтаа хөөрхөн, найзтай шувуу! Тагтаа энх тайвны шувуу гэж Энх товхийтэл хариулав.

— Энх тайван гэж юу вэ? Мэдэх үү? гэж өвгөн аав нь асуув. Энх энэ асуултыг шууд хариулж чадсангүй. Нилээд бодож байгаад,

— Энх тайван гэдэг их сайхан юм байдаг гэж хэлэв.

— Миний хүү зөв хариулж байна. Энх тайван

гэдэг бол их сайхан, хамгийн сайхан зүйл юм.

— Миний хүү юунд дуртай, хайртай билээ? гэж
өвгөн дахиж хэлэв. Энх бодож байгаад хэлсэн нь:

— Би хургандаа хайртай. Хурга хариулах дуртай.

— За ондоо?

— Би алиманд дуртай, баавгайтай чихэрт дуртай.

— За ондоо?

— Номхон хөх тагтаандаа хайртай, хөөрхөн
тоглоомууддаа дуртай.

— Ондоо?

— Клубт хайртай, тэнд сайхан кино гардаг.

"Баян тохойд" хайртай, тэнд сайхан мөйд байдаг.

— Ондоо?

— Сургуульд орох хамгийн дуртай, хойтон би
сургуульд ороод шилэн цонхтой өндөр байшинд суугаад
ном үзнэ.

— За зөв. Энх тайван гэдэг чиний энэ олон
дуртай, хайртай юм бүхнийг, мөн дайн байлдаангүй,
энх тайван байхыг хэж байгаа юм гэж өвгөн аав нь
хэлэв.

— Майн нэгний баяр сумын төвд болж байв.

Энх, өвгөн аавын хамт баярт иржээ.

Энх хүү "Энх тайван мандтугай" гэсэн бичигтэй

улаан дарцаг барьж, мөрөн дээрээ хайртай тагтаагаа
суулгаж явав.

МИНЭ ҮГ

1. энх	平安	17. өвгөн	老头儿
2. тайван	太平	18. зүйл	东西; 项, 条
3. тагтаа	鸽子	19. дур	爱好, 意愿
4. зуур	……之间; 附近	20. дахих	重复
5. хурга	绵羊羔	21. ондоо	其它, 另外
6. дагах	跟	22. баавгай	熊
7. нисэх	飞	23. номхон	老实; 立正
8. боловч	虽然, 可是	24. баян	富裕
9. буцах	返回	25. гохой	肘; 市尺
10. будаа	粮食	26. мойл	稠李子
11. дасах	习惯	27. хойтон	明年
12. орхих	丢掉; 留下	28. дайн	战争
13. болих	停止, 罢休	29. байлдаан	战斗, 战争
14. учир	事情; 原因	30. мандтугай	万岁; 兴旺
15. шувуу	鸟儿	31. дарцаг	旗子
16. товхийтэл	明确地		

ХОЛВОО ҮГ, ХЭЛЛЭГ

1. ойр зуур 附近
2. эргэж ирэх 返回
3. зарим өдөр 有的日子, 有的时候
4. нисээд явах 飞走
5. буцаж ирэх 返回来, 回来
6. их дасах 非常习惯, 很习惯
7. ямар учир 什么事情, 为什么
8. ард түмэн 人民群众
9. хайрлан үзэх 爱护, 爱惜
10. энх тайван 和平
11. товхийтэл хариулах 明确地回答
12. нилээд бодож байгаад 想了想之后
13. сургуульд орох 入学, 上学
14. өндөр байшин 楼房
15. дайн байлдаан 战争
16. энх тайван мандтугай 和平万岁

ТАЙЛБАР

1. ойр зуур (附近; 最近) —— 表示近距离或近期。如:
 - 1) ойр зуур хурга хариулах 在附近放养羊羔

2) Ойр зуур ирэхгүй нь. 最近不会来了。

3) Ойр зуурын аян бич. 不是短途旅行。

4) Ойр зуур ажил нхтэй үү? 最近工作忙吗?

2. бүр хол (很远很远) ——表示遥远的距离或长远的时间。如:

1) бүр хол нисээд явчих 飞到很远的地方

2) Тэр цаг бүр хол байна. 那个时候还远着呢。

3) Бүр холоос харсан. 从很远的地方看的。

4) Бүр холын хэрэг байна. 很远很远的东西。

3. ...боловч... (虽然..., 尽管...) ——表示语意的转折。如:

1) Өдөр нисээд явчдаг боловч орой буцаж ирдэг.

虽然白天飞走, 到晚上就返回来。

2) Ажил нх боловч суралцах хэрэгтэй.

虽然工作忙, 还是要学习。

3) Уншсан боловч ойлгосонгүй.

虽然读了, 但没有理解。

4. бүр их (非常, 很) ——表示行为或性质的程度。如:

1) бүр их дасах 非常习惯

2) бүр их сайн сурах 学习非常好

3) Бүр их сайн боллоо. 非常好(太好了)。

4) бүр их уурлах 非常生气

5. хойтон (明年) - хойт жил, хойт он - хойтон 合成词的连写形式。

ДАСГАЛ

1. Унших

Энх, хургаа ойр зуур хариулдаг. Тагтаа нь дагаж нисээд хамт ирдэг. Тагтаа заримдаа бүр хол нисээд, оройдоо буцаж ирдэг. Тагтаа нь Энхтэй бүр их дассан байжээ. Тагтаа бол энх тайвны шувуу учраас ард түмэн хайрлан үздэг. Энх тайван гэж юу вэ? Мэдэх үү? гэсэн асуултыг шууд хариулж чадсангүй. Бодож бодож, энх тайван бол их сайхан юм байдаг гэжээ. Хүү минь зөв хариуллаа. Энх тайван гэдэг бол хамгийн сайхан зүйл юм. Үүнд дуртай вэ? Хурга хариулах дуртай. Ондоо үүнд дуртай вэ? Ондоо, алиманд дуртай, кино үзэх дуртай, сургуульд орох хамгийн дуртай. Хойтон сургуульд орж, өндөр байшинд сууж ном үзнэ. Дайн байлдаангүй бол энх тайван байх юм. Өвгөн аавын хамт Майн нэгний баярт иржээ. "Энх тайван мандтугай" гэсэн бичигтэй улаан дарцаг барьж, мөрөн дээрээ тагтаагаа суулгаж явлаа.

II. Асуултанд хариул:

- 1) Энх, хургаа хаагуур хариулдаг вэ?
- 2) Тагтаа нь дагаж нисээд яадаг байв?
- 3) Тагтаа хол нисээд хэдийд буцаж ирдэг вэ?

- 4) Тагтаа юу иддэг вэ?
- 5) Тагтаа Энхтэй ямар байсан бэ?
- 6) Тагтаа ямар шувуу вэ?
- 7) Энх юу юунд дуртай вэ?
- 8) Яагаад клубт хайртай вэ?
- 9) Энхийн өвгөн аав нь юу гэж хэлэв ээ?
- 10) Майн нэгний баяр хаана болсон бэ?
- 11) Энх Майн нэгний баярт яаж явсан бэ?

III. Дараа зүйлийг орчуул:

- 1) Хургаа ойр зуур хариулжээ.
- 2) Тагтаа дагаж нисээд ирэв.
- 3) Бүр хол нисч явдаг боловч, орой буцаж ирдэг.
- 4) Тэр түүнийг орхиж чадахаа больжээ.
- 5) Ямар учраас түүнийг хайрлан үздэг вэ?
- 6) Энэ асуултыг товхийтөл хариулжээ.
- 7) Энх тайван гэж юу вэ? Мэдэх үү? Хэн хариулж чадах вэ?
- 8) Тэр энэ асуултыг шууд хариулж чадсангүй, нилээд бодож байгаад хариулав.
- 9) Их зөв хариулж байна.
- 10) Чи юунд дуртай билээ? гэж өвгөн дахиж хэлэв.
- 11) Би клубт хайртай, тэнд сайхан кино гардаг.
- 12) Хойтон сургуульд оросод шилэн цонхтой өндөр байшинд суугаад ном үзнэ.

13) "Энх тайван мандтугай" гэсэн бичигтэй улаан дарцаг барьжээ.

14. Үг хувилгах:

1) Дараахь үгсийг олон тоо болго:

тагтаа	өдөр	асуулт	цонх
хурга	би	ям	байшин
будaa	энэ	зүйл	ном
шувуу	тэр	алим	баяр
хүү	учир	чихэр	төв
баавгай	ард	клуб	бичиг
кино	ард түмэн	мойл	дарцаг
тохой	найз	сургууль	мөр
орой	өвгөн	нил	

2) Дараа үгийг тийн ялгахаар хувилга:

шувуу	өдөр	сургууль	цонх
баавгай	найз	чи	ном
кино	асуулт	байшин	өвгөн
энэ	зүйл	бичиг	нил

3) Дараахь үгийн үндсийг олж, учрыг нь тайлбарла:

хариулахад	явчдаг	байхыг
хариулав	явав	байгаа
хариулж	байв	байна
чадахаа	байгаад	болов
чадсангүй	байдаг	боловч

байсан

болж

4) Дараахь үйл үгийг өнгөрсөн, одоо, ирээдүй цаг болго:

нисээд	бэлтгэж	гардаг	дагаж
ирдэг	орхиж	хэлж	буцаж
иддэг	бодьжээ	барьж	дахиж

Ү. Дараахь үгийг холбож бичээд орчуул:

- 1) хамт, эргэх, ирэх
- 2) орой, буцах, ирэх
- 3) хол, нисэх, явчих
- 4) орхиж, чадах, болих
- 5) ийм учир, хайрлах, үзэх
- 6) тагтаа, хөөрхөн, нувуу, гэх
- 7) өндөр, байшин, суух
- 8) энх, тайван, дур, хүн
- 9) өөр, ямар, баяр, байх
- 10) сургууль, орох, дур